

УДК 321.02:159.955

**Кравченко С. І.,**  
студентка 2 курсу магістратури  
факультету психології,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка  
E-mail: sophi6378@gmail.com

## СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Політико-правова компетентність розглядається як ресурс громадянина, завдяки якому він може ефективно відстоювати свої інтереси, відповідно до наданих державою прав. Це, перш за все, знання у сфері закону і права, яке є складовою політичної культури, умовою формування політико-правової свідомості. Компетентність функціонує на чотирьох рівнях – від початкової форми, яку складають несистематизовані знання до найбільш структурованої і цілісної, де суб'єкт здатен до моделювання і антиципування.

У дослідженні соціально-психологічних особливостей політико-правової компетентності внутрішньо переміщених осіб, було виокремлено три групи, що відрізняються за досліджуваними критеріями: 1) «невпевнені», 2) «ті, що потребують», 2) «байдужі». Перша група – особи з високим рівнем політико-правового знання, проте з недостатнім рівнем самоефективності, інтернальності і низькою суб'єктивною оцінкою своїх можливостей і знання. У представників другої групи переважає негативно забарвлена емоційна складова, що виражається у безнадійності, пригніченості, песимістичних поглядах на майбутнє. Суб'єктивна оцінка власної впливовості є ще більш низькою, ніж у попередній групі. Достатньо обізнані щодо політичних проблем, водночас безпорадними управовому полі. Третя група складається з суб'єктивно благополучних внутрішньо переміщених осіб. Вони більше гедоністичні, прагнуть до приємних емоцій. Перебувають там, де комфортно і прагнуть до цього, навіть якщо це пригнічує можливість висловлювати і відстоювати власну думку. Їхнє благополуччя не перетинається з суспільними інтересами, про що свідчить однаково низький рівень як правового, так і політичного знання.

У кожній з груп є провідна умова, яка є гальмівною у розвитку політико-правової компетентності серед переселенців. Особливості впливу

соціально-психологічних складових на політико-правову компетентність свідчать, що правовий аспект є більш особистісно обумовлений, тому більше за політичний залежить від досліджуваних якостей.

**Ключові слова:** політико-правова компетентність, суб'єктивна та об'єктивна політико-правова компетентність, міграція, самоефективність, інтернальність.

**Постановка проблеми.** Сутнісні зміни, які тривають в українському суспільстві, приводять до змін суспільно-політичного простору та загострюють проблему політичної грамотності, компетентності громадянина. Військові події в Україні призвели до значного переміщення громадян всередині країни. Аналіз проблем, присвячених темі внутрішньо переміщених осіб (зокрема, дані за дослідженнями ОБСЄ 2017; Центру досліджень соціальних комунікацій НБУВ; висновки експертів Гельсінської спілки з прав людини т. д.) свідчить, що реалізація положень і законів до даної категорії населення є недостатньою з боку державних органів і потребує оптимізації. З огляду на це, постає проблема політико-правової компетентності самих переміщених осіб, що покращить співпрацю громадян з державними інституціями стосовно регуляції положення цієї категорії населення.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить,** що поняття політико-правової компетентності насамперед трактується як об'єм знань у сфері закону і права. Політичне знання вважають основою для розвитку інших складових політичної компетентності [10]. Його називають «валютою громадських стосунків» (за Д. Карпіні, С. Кеттер), і водночас ресурсом громадянина у справі його активного залучення до суспільного життя. Політичне знання вважають процесом ранжування фактологічної інформації щодо політиків, що зберігається в довготривалій пам'яті. Йдеться про концептуальне знання, тобто актуальне знання щодо політичних концепцій і процедур [7].

Якість знання про політику серед більшості громадян свідчить, що воно за структурою та змістом здебільшого не відповідає стандартам того, яким має бути компетентний громадянин. З урахуванням цього, дослідники говорять про об'єктивне політико-правове знання та суб'єктивну оцінку власної компетентності (В. Вестл, Д. Джохан, П. Майер).

Знання розділяють на фактичне, процедурне, концептуальне, таке, що засноване на аналогії (аналогічне) та мета-знання (К. Фарнхам). Серед видів знань політико-правового поля виокремлюють символічне та структурне знання (Д. Джохан). Перше представлено знанням

щодо політичних фігур («символічне» політичне знання політичних акторів), другий – знання політичних правил, законів, права («структурне» політичне знання). Дослідники вважають, що політична компетентність, представлена рівнем знань, є передумовою для залучення особи в політичний процес [8].

Вітчизняні дослідники виокремили основні чинники, які відіграють критично вирішальний вплив на політико-правову компетентність, де поряд з фактичним знанням йдеться про вміння рефлексувати, комунікативні навички, уявлення про іншого, навички моделювання ситуації, вміння шукати об'єктивні знання [1].

**Мета статті:** розгляд типології внутрішньо переміщених осіб за критеріями рівня політико-правової компетентності та соціально-психологічних особливостей, які її зумовлюють.

**Виклад основного матеріалу.** У політичному дискурсі проблематика компетентності актуалізована в теорії політичної участі і діяльності в працях М. Головатого, О. Демидова, Г. Латфулліна. Компетентність як складова політичної соціалізації особистості і політичної культури розглядається в працях М. Головатого, Д. Ольшанського, О. Шестопаля.

Компетентність трактують як здатність до виконання дій з високою мірою ефективності, враховуючи специфічні знання, предметні навички, способи мислення, розуміння відповідальності за власні дії [9]. Такі особистісні риси, як невпевненість у собі, почуття власної некомпетентності, відсутність віри у власні сили й можливості ведуть до відмови від участі особистості в суспільно-політичному житті (Є. Вятр). Говорячи про компоненти «відповідальності і виконання конкретних дій», зважають на критерії дієвості/не впливовості (за В. Духневич) та самоефективності, як основи суб'єктності, переконаності особи щодо її здатності керувати подіями, впевненість в собі та власній компетентності [6].

Політичну, правову компетентність як окремих вид виокремлюють, передусім, західні фахівці, зазначаючи, що вона містить компетенції, пов'язані з реалізацією громадянина, й часто визначають її як соціальну співучасть. Вона насамперед властива представникам з професійним рівнем володіння політичною діяльністю, які мають безпосередній вплив на хід політичних подій і здатні ними керувати [9].

У функціональній моделі правосвідомості, яка формується за умов становлення політико-правової компетентності, Р. Ратиноюю і Г. Єфремовою виокремлено її функціональні структури (гносеологічну, емоційно-оцінну та поведінкову). Згідно з О. Осадько, психологічні механізми реалізації норм права містять три рівні структурних утворень: пізнавальний, оцінний, поведінковий. Результатом сприймання

системи правових норм є образ системи права, зміст якого залежить від досвіду особи, характеру її стосунків з системою правових норм [2].

Політико-правова компетентність має прояв у здатностях особистості вирішувати завдання в площині політико-правових відносин; вона містить соціально-психологічні характеристики, які сприяють формуванню відповідних умінь, навичок, знань, особистісних якостей. Компетентність як результат оволодіння політико-правовими компетенціями, містить як знання, так і практичні навички (досвід) щодо вирішення проблемних політико-правових ситуацій. Зокрема, В. Духневич виокремлює чотири рівні розвитку політико-правової компетентності.

Перший рівень – початкова форма політико-правової компетентності. Її складають несистематизовані знання, недостатнє або некоректне розуміння суб'єктом принципів і механізмів функціонування держави. Особа не має сформованих навичок вирішення політико-правових проблем. Активність виявляється в якості реакції на наявну ситуацію.

На другому рівні наявні систематизовані знання, обізнаність щодо можливостей легітимного вирішення політико-правових ситуацій. Проте в досвіді відсутні навички розв'язання завдань політико-правової сфери. Активність зумовлена сформованими настановами та орієнтована на швидке досягнення бажаного результату.

Третій рівень політико-правової компетентності характеризується раціональністю, коректним розумінням політико-правової ситуації і діяльності державних інститутів. Суб'єкт політичної участі здатен ідентифікувати ситуацію, її аналізувати, оперувати об'єктивними знаннями (знання законів, норм, актів тощо), усвідомлювати власну відповідальність. Активність зумовлюється прогностичною діяльністю, очікуваннями щодо розвитку ситуації та орієнтована на розв'язання завдань.

На четвертому рівні політико-правова компетентність є найбільш розвиненою. Суб'єкт формує ставлення до ситуації, моделює ймовірніший її розвиток на основі аксіологічних детермінант, здатен до антиципування.

Вищеописані рівні політико-правової компетентності відповідають формам політичної свідомості (Д. Ольшанський, Т. Траверсе та ін.). Йдеться про двополюсну модель, яка представлена рівнями буденної та теоретико-ідеологізованої політичної свідомості.

Щоб з'ясувати рівень розвитку політико-правової компетентності серед внутрішньо переміщених осіб та встановити ті соціально-психологічні особливості, що її обумовлюють, було підібрано методики, а саме: методика дослідження суб'єктивної компетентності (Г. Пікель) – для діагностики внутрішньої політичної ефективності; «Діяльність уряду очима громадян» (соціологічне дослідження Інституту соціальної

та політичної психології НАПН України) – для вивчення об'єктивного політичного знання; авторський опитувальник, який формулювався на основі Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» – для з'ясування правового аспекту компетентності; шкала соціальних цінностей (Ш. Шварц), шкала безнадійності (А. Бек) – для виявлення соціально-психологічних особливостей; шкала Дж. Роттера – для дослідження рівня суб'єктивного контролю (загальна інтернальність) та фактору активного пристосування.

Всього у дослідженні взяло участь 111 осіб з категорії внутрішньо переміщених осіб (ВПО), віком від 35 – 55 років.

У ході встановленої статистичної відмінності між групами було виокремлено три групи ВПО, що мають суттєві відмінності у досліджуваних характеристиках. У результаті кластерного аналізу було окреслено профілі кожної з них.

До першої групи увійшли особи, які мають досить високий рівень обізнаності, компетентності, мають низьку суб'єктивну оцінку своїх знань і низький рівень самоефективності. Їм властива висока оцінка соціальних цінностей. Серед соціально-психологічних характеристик переважає відсутність негативного відтінку очікувань відносно найближчого і віддаленого майбутнього; недостатній рівень інтернальності контролю. Низькі самоефективність і суб'єктивний контроль зумовлюють відчуття безсилля і неможливості вплинути на ситуацію. Невисокий рівень пристосування свідчить про позицію щодо необхідності брати участь у вирішенні значущих питань, прагнення відстоювати свої інтереси, в тому числі політико-правового поля. Але гальмівним чинником для цих осіб може стати недостатньо розвинене усвідомлення самоефективності, рівня відповідальності і впливовості. Таким чином, у даній групі на перший план виходить невпевненість і хиткість переконань щодо важливості і правильності власного вибору. У таких людей є особистісні і життєві ресурси для здійснення політичної участі, проте стримувальним чинником може слугувати суб'єктивне недооцінювання власних можливостей. Виходячи з описаних характеристик, даній групі була дана назва «невпевнені».

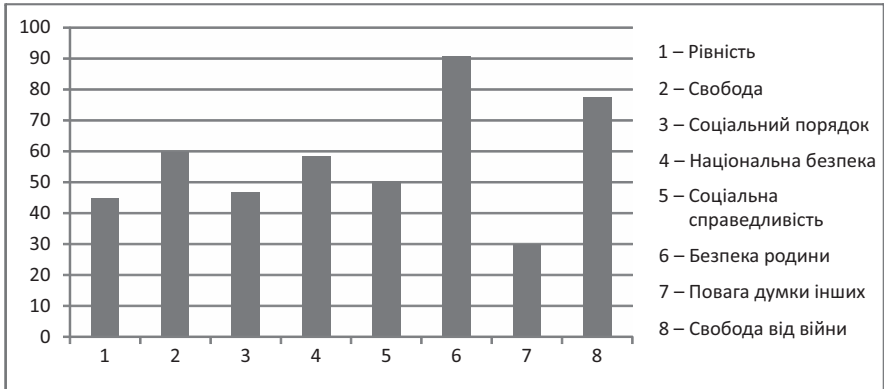
Представникам другої групи властивий ще більш низький рівень суб'єктивної оцінки, достатній політичний і дуже низький рівень правового знання; виражений найвищий рівень песимізму, безнадійності і високого рівня пристосування. Домінуючою є негативно забарвлена емоційна складова, що виражається у ставленні до світу, до себе, необхідності і можливості брати участь в покращенні умов власного життя. Такі люди, скоріше за все, не звертатимуть увагу на те, наскільки збережено і враховано їхні інтереси, оскільки не бачать позитивного

вирішення проблем в будь-якому разі. Гармонійно в даний профіль впливається низький рівень інтернальності і високий рівень пристосуванства. Така особа ладна терпіти незручності, пристосовуватись до обставин, в яких не враховані її інтереси, проте в неї немає моральних сил на участь і відстоювання прав через надмірну психологічну виснаженість і зневіру. Таким чином пояснюється низький рівень правової компетентності, що пов'язаний безпосередньо зі сферою благополуччя цих осіб.

Спираючись на вищезазначене, зауважимо, що основними показовими результатами даної групи є високий рівень безнадійності і пригніченості, що спостерігається не лише в емоційній складовій, а й накладає відбиток на самоефективність, пристосуванство та інтернальність. Така категорія внутрішньо переміщених осіб особливо потребує уваги з боку психологів і соціальних працівників. Їй була надана назва «ті, що потребують».

В третій групі на перший план виступає найвищий за всі попередні значення рівень пристосуванства. У цих осіб нижчий за середній рівень знання, проте досить оптимістичне їх суб'єктивне оцінювання, що виражається у балах, які не підтверджуються об'єктивними показниками в оцінюванні компетентності. Відчуття політико-правової компетентності надає суб'єкту суттєві переваги. Суб'єктивна компетентність, впевненість у можливості і здатності до здійснення впливу, проте відсутність дій, які б захищали і підтримували психологічне благополуччя громадянина. Наприклад, уникнення відповідальності за результат вибору, мінімізація фрустрації через програш [5].

Особи з цієї групи не обтяжені песимістичними поглядами на життя та фрустрацією. А це означає, що ставлення до своїх політичних знань і до себе є такими, що не створюють дискомфорту і суперечностей. При цьому вирішальним і найвищим балом як самостійно, так і порівняно з іншими групами, є пристосуванство (що робить її ядром сутності даної групи) та низький рівень інтернальності. На відміну від другої групи, де недостатній рівень правового знання зумовлений безнадійністю, ця категорія осіб не пригнічена низькою самоефективністю і негативно забарвленим емоційним тлом. Тому ще однією причиною низької політико-правової компетентності є невключеність у суспільні процеси, відсутність прагнення до участі в їх трансформації, індивідуалізація сфери благополуччя, яка не перетинається з суспільними інтересами. Група умовно названа «байдужі», вони більш гедоністичні, прагнуть до приємних емоцій, тому не бажають, щоб певні обставини ставали на заваді їх отримання. Перебувають там, де комфортно і прагнуть до цього, навіть якщо це пригнічує можливість висловлювати і відстоювати власну думку.



*Рис. 1. Відсоткове співвідношення максимальних значень для цінностей, визначених респондентами, де 100 – 100 % досліджуваних*

Слід зазначити, що в кожній з трьох виокремлених груп є провідна умова, яка є гальмівною у розвитку політико-правової компетентності серед переселенців.

Дослідження соціальних цінностей показало відсутність значущих відмінностей показників між трьома описаними групами, що свідчить про уніфіковану картину соціальних цінностей серед ВПО. Такий результат може також свідчити суто про специфіку поглядів вибірки переселенців, яка не змінюється залежно від досліджуваних особливостей, а зумовлюється іншими чинниками, вивчення яких виходить за рамки нашої роботи.

Загальна картина соціальних цінностей за Дж. Роттером серед ВПО виглядає наступним чином (див. Рис. 1).

Отже, у дослідженні виокремлено 3 групи: 1) «невпевнені» – обізнані, але непевнені, з недостатньо високою оцінкою власних знань, за їх наявності, оптимістичні, з недостатнім рівнем інтернальності; 2) «ті, що потребують» – з високим рівнем безнадійності, пристосуванства, низьким рівнем правових знань, водночас з високими показниками знання в політичній сфері, низькою інтернальністю; 3) «байдужі» – з найвищим рівнем пристосуванства, оптимістичними поглядами на життя та високою оцінкою своїх знань, які не підтверджуються об'єктивними високими даними. Прагнуть уникати відповідальності та підтримують думку про самоефективність, небажання приділяти увагу питанням політико-правової сфери.

За результатами кореляційного аналізу не було виявлено статистично значущих зв'язків між компонентами політико-правової компетентності за видами знання. Можна припустити, що ці два компонента

не є взаємно зумовлюючими і за низького правового рівня людина може мати високий рівень політичного знання і навпаки. Це відбувається через різні типи мотивації досягнення такого виду знання. Так, правове знання є більш особисто зумовленим, вплетеним у структуру когнітивного поля особистості та має прояв у безпосередній участі в житті ВПО, водночас як політичне знання є частиною ерудиції і зацікавленості, проте не завжди може знайти практичне застосування.

З'ясування соціально-психологічних складових щодо впливовості на політико-правову компетентність свідчить, що остання має обернений зв'язок з безнадійністю (-,246, при  $p = 0,012$ ), пристосуванством (-,661, при  $p=0$ ), і з високою ймовірністю залежить від того, наскільки людина здатна бути відповідальною та самостійно здійснювати бажані зміни у власному житті, тобто інтернальність (,713, при  $p=0$ ). Рефлексія локусів власної відповідальності є одним з виявів сформованої політико-правової компетентності, створює можливості для вирішення особою складних життєвих ситуацій.

Порівняння цих самих показників для політичної компетентності свідчить, що вона набагато менше зумовлюється ними: рівень безнадійності чи оптимізму, за отриманими даними, не має суттєвого зв'язку з політичним знанням; інтернальністю (,245, при  $p=0,012$ ), пристосуванством (-,277, при  $p=0,00$ ). Більш сталий і значущий зв'язок з представленими соціально-психологічними характеристиками простежується у випадку з правовою компетентністю, що є підтвердженням нашого припущення про особистісну зумовленість правового конструкту.

Незважаючи на зацікавленість західних учених питанням суб'єктивної оцінки свого знання і самоефективності серед громадян, результати нашого аналізу показали, що суб'єктивна компетентність респондентів та реально продемонстровані знання не мають між собою зв'язку. А отже, досліджувана категорія внутрішньо переміщених осіб не має, в більшості випадків, об'єктивного уявлення щодо своїх знань в політико-правовій сфері. Вони можуть бути як недооціненими, так і відрізнитися високою оцінкою з боку особи, коли насправді підстав для цього немає. Жоден з полюсів не здатен привести людину до активної, зрілої політичної позиції, як, наприклад, серед представників першої групи.

Суб'єктивна компетентність має зв'язок з цінністю рівності ( $p=0,025$ ), національної безпеки ( $p=0,017$ ) та обернений зв'язок з безнадійністю ( $p = 0,016$ ). Це свідчить, що за емоційно здорового ставлення до життя, соціальні цінності відіграють роль у становленні і підтримці політичної самоефективності.

Також встановлено зв'язок впливу безнадійності з суб'єктивною компетентністю «Я розумію і можу оцінити більшість політичних проблем

в Україні»  $(-0,259, p=0,00)$ . Йдеться про підвищення рівня політичної самоєфективності у випадку загального оптимістичного емоційного тла особи, що характерно для представників третьої групи. Безнадійність спрацьовує зі зворотнім ефектом також і в тому випадку, коли йдеться про інтернальність  $(-0,27, p=0,00)$ . Виходячи з вищеописаних зв'язків, можна зазначити, що рівень безнадійності прямо пов'язаний з інтернальністю, яка, своєю чергою, виявилася потужною характеристикою, що значною мірою зумовлює структуру компетентності.

Результати нашого дослідження перегукуються з результатами декількох досліджень, в яких було встановлено позитивний вплив політичного знання в якості предикату принаймні участі в голосуванні або традиційної політичної участі (М. Крампен, Дж. Торней-Пурта, В. Шульц). Ми погоджуємося з положеннями Дж. Торней-Пурта стосовно того, що політико-правове знання є певною структурою, організація якої залежить від специфіки вітчизняного мислення [11], провідного типу вирішення проблем, що базується на основних постулатах пануючого знання на території держави. Проте зазначимо, що є важливим вплив соціально-психологічного статусу особи, що подекуди прямо, або опосередковано впливає на структуру політико-правової компетентності.

Завдяки кластерному аналізу вдалось встановити, що серед ВПО є представники, результати яких відповідають вищеописаним, ідеально сформованим умовам, що передують компетентній участі. Проте їхня кількість в загальній вибірці була незначною, тож в подальшому статистичному аналізі ця категорія не була врахована, але ми вважаємо за потрібне відмітити отриманий результат як цікаву тенденцію, що була знайдена серед переселенців.

Представники четвертої групи – це особи з високою суб'єктивною оцінкою власних знань, що відповідає дійсності; з високим рівнем обізнаності в політико-правовій сфері, зі здоровим ставленням до життя. Високий показник інтернальності свідчить, що особи відчувають і беруть на себе відповідальність, усвідомлюють важливість правильності прийняття своїх рішень, вони активні, діючі; з низьким рівнем пристосуванства. Цю групу «сформованих, зрілих» можна вважати еталонним результатом кінцевої роботи психологів та діячів з просвітницької роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Г. Солдатова, Л. Шайгерова привернули увагу до необхідності запровадження програм психологічної допомоги переселенцям через низку проблем, що виникають серед представників цієї категорії. Міграція є ситуацією з високим рівнем стресогенності, навіть за сприятливої адаптації. Саме стрес та докорінна зміна обставин

висувають інші пріоритети, систему цінностей, рівень домагань тощо. О. Блинова, М. Слюсаревський у якості найбільш придатних характеристик для життя в чужій культурі висувають професійну компетентність, високу самооцінку, комунікативність, екстраверсію, перевагу загальнолюдських цінностей, відкритість до різних поглядів, схильність до співпраці [3].

**Висновки.** Політико-правова компетентність визначається сукупністю наявних в особи знань щодо своїх прав, обов'язків, вміння оперувати якими розкриває перед нею можливості реалізації своїх громадянських потреб і прагнень; вона є складовою політичної культури, умовою формування політико-правової свідомості, яка визначається володінням особистістю знанням про різні аспекти політичного, економічного і культурного життя суспільства, історичні, суспільні умови появи їх форм і діючих в них сил і інтересів.

Соціально-психологічні особливості політико-правової компетентності визначають зовнішні (типи політичних культур, державний режим) та внутрішні (соціально-психологічні) чинники.

Особливості впливу соціально-психологічних складових на політико-правову компетентність свідчать, що правовий аспект є більш особистісно зумовлений, тому більше за політичний залежить від досліджуваних якостей. Його високі показники супроводжуються також і високим рівнем інтернального контролю людини, водночас як безнадійність і пристосуванство мають зворотний ефект. Статистичні показники свідчать, що внутрішньо переміщені особи мають достатні уявлення і знання в політико-правовій сфері. З усім тим, поєднання цього знання з соціально-психологічними характеристиками переселенців зумовило особливості, які дали можливість виокремити групи досліджуваних: «невпевнені», «ті, що потребують», «байдужі».

Водночас, відкритим залишається питання про те, якими засобами потрібно розвивати та формувати компетентність у сфері громадянської й політико-правової освіти.

#### Список використаних джерел

1. Духневич В. М. До розуміння соціально-психологічної сутності політико-правової свідомості / В. М. Духневич // Актуальні проблеми юридичної психології: зб. матеріалів III Міжнар. наук-практ. конфер. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 269–271.
2. Коваленко А. Б. Зв'язок типу віктимності особистості з особливостями її смисложиттєвих орієнтацій (на прикладі вимушених переселенців та військовослужбовців) / А. Б. Коваленко, О. В. Бондар // Український психологічний журнал. – 2017. – № 2 (4). – С. 58–72.

3. Осадько О. Ю. Комунікативні чинники розвитку політико-правової компетентності особистості / О. Ю. Осадько // Проблеми політичної психології. – 2015. – Вип. 2 (16). – С. 389–401.
4. Слюсаревський М. М. Психологія міграції / М. М. Слюсаревський, О. Є. Блиннова. – Кіровоград: «Імекс ЛТД», 2013. – 244 с.
5. Солдатова Г. У. Психология беженцев и вынужденных переселенцев: опыт исследований и практической работы / Г. У. Солдатова. – М.: Значение, 2001. – 279 с.
6. Траверсе Т. М. Особливості розуміння політичних задач різних типів / Т. М. Траверсе // Український психологічний журнал. – 2017. – № 1 (3). – С. 151–164.
7. Abravanel M. Political Competence, Political Trust, and the Action Orientations of University Students / M. Abravanel, J. Ronald // The Journal of Politics. – 1975. – 37 (1). – P. 57–82.
8. Bandura A. Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change / A. Bandura // Psychological Review. – 1977. – № 84 (2). – P. 191–215.
9. Carpini D. Measuring political knowledge: Putting first things first / D. Carpini, S. Keeter // American Journal of Political Science. – 1993. – Vol. 37, No. 4. – P. 1179–1206.
10. Pickel G. Jugend und Politikverdrossenheit. Zwei politische Kulturen im Deutschland nach der Vereinigung / G. Pickel. – Opladen, 2002. – 453 p.
11. Raven J. Competence in modern society its identification, development and release / J. Raven. – London, 1984. – 300 p.
12. Initial Findings from the IEA International Civic and Citizenship Education Study / W. Schulz, J. Ainley, J. Fraillon, B. Losito. – Amsterdam, 2010. – 115 p.
13. Torney-Purta J. Civic Education Across Countries: Twenty-four National Case Studies from the IEA Civic Education Project / J. Torney – Purta, J. Schwill, J. Amadeo. – Amsterdam, 1999. – 624 p.
14. Johan D. Political Knowledge as Predictor of Political Participation [Elektronnyj resurs] / D. Johan. – Montreal, Canada, 2010. – URL: [http:// www.ecprnet.eu/databases/conferences/papers/608.pdf](http://www.ecprnet.eu/databases/conferences/papers/608.pdf).

### References transliterated

1. Duhnevych V. M. Do rozuminnja social'no-psyhologichnoi' sutnosti polityko-pravovoi' svidomosti / V. M. Duhnevych // Aktual'ni problemy jurydychnoi' psihologii': zb. materialiv III Mizhnar. nauk-prakt. konfer. – K.: Nac. akad. vnutr. sprav, 2014. – S. 269–271.
2. Kovalenko A. B. Zv'jazok typu viktyvnosti osobystosti z osoblyvostjamy i'i' smyslozhyttjevyh orijentacij (na prykladi vymushenyh pereselenciv ta vijs'kovosluzhbovciv) / A. B. Kovalenko, O. V. Bondar // Ukrai'ns'kyj psihologichnyj zhurnal. – 2017. – № 2 (4). – S. 58–72.
3. Osad'ko O. Ju. Komunikatyvni chynnyky rozvytku polityko-pravovoi' kompetentnosti osobystosti / O. Ju. Osad'ko // Problemy politychnoi' psihologii'. – 2015. – Vyp. 2 (16). – S. 389–401.
4. Sljusarevs'kyj M. M. Psihologija migracij' / M. M. Sljusarevs'kyj, O. Je. Blynova. – Kirovograd: «Imeks LTD», 2013. – 244 s.

5. Soldatova G. U. Psihologija bezhencev i vynuždennyh pereselencev: opyt issledovanij i prakticheskoj raboty / G. U. Soldatova. – M.: Znachenie, 2001. – 279 s.

6. Traverse T. M. Osoblyvosti rozuminnja politychnyh zadach riznyh typiv / T. M. Traverse // Ukraїns'kyj psihologichnyj zhurnal. – 2017. – № 1 (3). – S. 151–164.

7. Abravanel M. Political Competence, Political Trust, and the Action Orientations of University Students / M. Abravanel, J. Ronald // The Journal of Politics. – 1975. – 37 (1). – P. 57–82.

8. Bandura A. Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change / A. Bandura // Psychological Review. – 1977. – № 84 (2). – P. 191–215.

9. Carpini D. Measuring political knowledge: Putting first things first / D. Carpini, S. Keeter // American Journal of Political Science. – 1993. – Vol. 37, No. 4. – P. 1179–1206.

10. Pickel G. Jugend und Politikverdrossenheit. Zwei politische Kulturen im Deutschland nach der Vereinigung / G. Pickel. – Opladen, 2002. – 453 p.

11. Raven J. Competence in modern societyits identification, development and release / J. Raven. – London, 1984. – 300 p.

12. Initial Findings from the IEA International Civic and Citizenship Education Study / W. Schulz, J. Ainley, J. Fraillon, B. Losito. – Amsterdam, 2010. – 115 p.

13. Torney – Purta J. Civic Education Across Countries: Twenty-four National Case Studies from the IEA Civic Education Project / J. Torney – Purta, J. Schwill, J. Amadeo. – Amsterdam, 1999. – 624 p.

14. Johan D. Political Knowledge as Predictor of Political Participation [Elektronnyj resurs] / D. Johan. – Montreal, Canada, 2010. – URL: [http:// www.ecprnet.eu/databases/conferences/papers/608.pdf](http://www.ecprnet.eu/databases/conferences/papers/608.pdf).

## **A b s t r a c t**

**Kravchenko S. I.,**

**2 year student of MSc.,**

**Social Psychology Department,**

**Taras Shevchenko National University of Kyiv**

**E-mail: [sophi6378@gmail.com](mailto:sophi6378@gmail.com)**

## **SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF POLITICS-LEGAL COMPETENCE OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS**

Politics-legal competence is considered as a citizen's resource, through which he or she can effectively defend his or her interests in accordance with the rights guaranteed by the State. Above all, this is knowledge in the field of law and right, which is the component of political culture, a precondition for the formation of politics-legal consciousness. Competence operates on four levels – from the initial form, which consists of unstructured knowledge

to the most structured and holistic, where the subject is capable to modeling and anticipation.

In the study of socio-psychological features of the politics- legal competence of internally displaced persons, three groups which differ on under study criteria were distinguished: 1) «uncertain», 2) «who need», 3) «indifferent». The first group – individuals with a high level of political and legal knowledge, but with insufficient level of self-efficacy, internality and with low subjective assessment of their capabilities and knowledge. The representatives of the second group are dominated by negatively stained emotional component, which is expressed in hopelessness, depression, pessimistic views on the future. Subjective self-esteem assessment is even lower than in the previous group. They are sufficiently knowledgeable of political issues, at the same time they are helpless in the legal field. The third group consists of subjectively prosperous internally displaced persons. They are more hedonistic, aspiring to pleasant emotions. They there where convenient and aspire to it, even if it suppresses their ability to express and defend their own opinion. Their well-being does not intersect with public interests, as evidenced by the equally low level of both legal and political knowledge.

There is leading condition which inhibits the development of politics-legal competence in each allocated group. The features of the influence of socio-psychological components on politics-legal competence indicate that the legal aspect is more personally conditioned, therefore more than political depends on investigated qualities.

**Key words:** *political and legal competence, subjective and objective political and legal competence, migration, self-efficacy, internality.*

---

Отримано – 1 червня 2018

Рецензовано – 6 червня 2018

Прийнято – 12 червня 2018

Received – June 1, 2018

Revision – June 6, 2018

Accepted – June 12, 2018